

**KOLONYAL BAĞLAMDA DİN-DEVLET ÇATIŞMASI: ALFRED
DÖBLİN'İN “DER BLAUE TIGER” ROMANI**

**THE CONFLICT BETWEEN RELIGION AND THE STATE'S
IDEOLOGY IN ALFRED DÖBLİN'S *DER BLAUE TIGER***

Piskoposluk asasıyla kılıç, piskoposluk şapkasıyla miğfer, İncil ve kalkan nasıl bir araya gelir? Aynı vaazda hem Hazreti İsa hem de savaş nasıl anılır, aynı trompetle hem Tanrı hem de Şeytan nasıl selamlanır?

Desiderus Erasmus von Rotterdam

*Bekir ZENGİN**

Özet:

Portekiz ve İspanya'nın öncülüğünü yaptıkları kolonyalist hareket, zamanla bir yarışa dönüşür. Bu hareket sadece toprakla sınırlı kalmayıp, topraklar üzerinde yaşayan yerli halkı köleleştirme ve onların dillerini, dinlerini ve kültürlerini değiştirme çabalarını da ifade eder. Özellikle din kolonileştirme çabalarında belirgin bir rol oynar. Kendi dinlerini yaymanın kutsal bir görev olarak gösterilmesi kolonilerde gerekli olan asker gücünü sağlar. Ancak her zaman başlangıçtaki hedef ile sonuç birbiriyle uyumlu olmayabilir. Bu konu Alfred Döblin'in "Der blaue Tiger" başlıklı eserinde de ifadesini bulur. Öncü olarak gönderilen din adamlarının, daha sonra askeri gücün yaptıklarıyla yüzleşmeleri, kendilerinin kullandıkları gerçeğini görmelerini sağlar. Din adamlarının gerçek inançlarını sergileyebilecekleri bir devlet kurma çabaları sonucu ortaya çıkan toplum, kültürlerin buluştuğu ve melez bir birliğin somutlaştığı alan olarak göze çarpar. Bu girişim Avrupa tarafından engellenerek Avrupa'dan bağımsız bir devlet oluşumunun gerçekleşmeyeceği gerçeğini gözler önüne serer. Bu çalışmada önce kolonyalist harekete değineceğiz ve daha sonra tarihsel gerçeklere bağlı kalarak kaleme alınan Alfred Döblin'in "Der blaue Tiger" eserinden yola çıkarak, din adamları ile devleti temsil edenlerin hedefleri arasındaki çelişkiyi göstererek, Alfred Döblin'in eserinde gerçekleştirdiği Batı eleştirisini örneklerle göstermek istiyoruz.

Anahtar Kelimeler: Kolonyalizm, Melezlik, Alfred Döblin, Der blaue Tiger, Din-İdeoloji Çatışması.

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü – Sivas bzengin@cumhuriyet.edu.tr

Abstract:

The colonial movement pioneered by Portugal and Spain was once gradually turned out to be a rivalry. Colonialism was not only limited to the invasion of the native lands but also related with the exploitation, slavery and assimilation of natives by means of language, religion and culture. Especially religion played a significant role in the colonial deeds. The spread of the colonizer's religion was regarded as a sacrilege duty, and this provided the colonizer with the necessary military power. However, there appeared an incongruity between the ideal and the outcome in colonization. This notion is reflected in Alfred Döblin's *Der blaue Tiger*. In the novel, the priests sent to the colonies as pioneers confront the colonial deeds of the military power and notice the fact that in effect, they have been exploited. The society resulting from the priests' efforts to found a state in which they can exhibit their own faith has become a site where various cultures encounter and a hybrid social structure arises. This venture blocked by Europe reveals the fact that no independent state can be founded outside Europe. This study first touching on the colonial movement and then analyzing Alfred Döblin's *Der blaue Tiger* with regard to the conflict/incongruity between the purpose of the priests and those of the representatives of the state, attempts to demonstrate, with the relevant scenes and instances, Döblin's critique of the West.

Key words: Colonialism, Hybridity, Alfred Döblin, *Der blaue Tiger*, The Conflict between Religion and Ideology.

GİRİŞ

Kolonyalizm, bilindiği üzere göreceli olarak medeniyet, teknolojik, çoğu zaman da kültürel olarak geri kalmış kabul edilen ulus ya da toplulukların yer altı ve yer üstü zenginliklerini kendi amaçları için kullanma, yerel halkı köleleştirme ve aynı zamanda din ve dil ilk hedef olmak üzere, yerel halkın kültürlerini değiştirmeye yönelik bir harekettir. Kolonyalizm kavramı aynı zamanda bu hareketi legal, mantıklı olarak gösterme çabaları olan teorik iddiaları da kapsar.

Kolonyalizm sadece ülkenin işgali ve halkının köleleştirilmesi anlamına gelmez, aynı zamanda, ırk ayrımının da temelinde yer alan bir olgudur. Köleleştirmeye paralel olarak kendiliğinden ortaya çıkan hiyerarşik bir düzen kurulmaktadır. Bu düzen içerisindeki hiyerarşi, ötekinin konumunu belirlerken aynı zamanda kolonyal söylemlerin baskınlığıyla doğallaştırılıp kurumsallaştırılır. Kolonyalizmin sonu olarak gösterilen Hindistan'ın özgürlüğüne kavuşmasından sonra başlayan bir hareket olarak dekolonyalizm ve 60'lı yıllardan sonra popülerlik kazanan postkolonyalizm, kolonyalizmin sonuçlarını tartışmaya açan disiplinler arası alanlar olarak göze çarpar. Politik, ekonomik, kültürel, sosyolojik, tarihsel ve coğrafi

açından ele alınan kolonyalizm ve sonuçları, edebiyata da büyük malzeme sağlar.

1. KOLONYALİZMİN KISA TARİHİ

Her ne kadar, dekolonizasyon veya postkolonyalizm sanki kolonyalizm sonrası ortaya çıkan alanlarmış gibi bir izlenim uyandırsa da kolonyalizmin farklı yöntem ve stratejilerle varlığını devam ettirdiği unutulmamalıdır. Günümüzde farklı biçimlerle varlığını sürdüren kolonyalizm, globalleşme, ekonomik-kültürel iş birliği, ekonomik yardımlar, kredi sistemleri, kalkınma için işbirliği vs gibi yöntemlerle, gelişmemiş olarak adlandırılan ülkeleri kontrol altında tutmaya hizmet etmekte ve sömürünün devamını sağlamaktadır. Avrupa Birliği resmi sayfası da kolonyalizmin kullandığı bu yeni araçlara dikkat çeker (Bk. Avrupa Birliği internet sayfası).

Tarih içerisinde kolonyalizmin birçok farklı biçimine ve farklı kolonileştirme nedenlerine rastlanır. Bir koloni kurma nedenleri arasında, nüfusun artmasıyla ülkedeki geçim kaynaklarının yetersiz hale gelmesi, politik veya dinsel nedenlerden dolayı sürgün, ekonomik ve ticari nedenler sayılabilir. Diğer taraftan coğrafi keşiflerin sonucunda, dünyanın geçiş noktalarının keşfi ve bu yüzden oluşan stratejik bölgeleri elinde tutma isteği ve kendi dinini yayma nedenleri en çok göze çarpan nedenlerdir. Genel olarak tanım içine konulan, bir toprak parçasının işgali ve işgalciler tarafından yönetilmesi en büyük kolonyal belirti olarak kabul edilirken, tek başına bu işgal ve yönetim kolonyal olarak adlandırılmayabilir. Ania Loomba dünya tarihi boyunca kurulan imparatorlukların fethettikleri yerlerde ticareti denetleyip haraç aldıklarına dikkat çekerken, Osmanlı İmparatorluğunu da bu imparatorluklar içerisinde gösterir (Loomba, 2000, s. 20). Osterhammel ise Osmanlı idaresindeki Mısır'ı örnek göstererek, bunu kolonyalist hareket olarak görmez. Ortak bir dine sahip olma ve İslamiyet'e dayalı adil bir yönetim, Mısır halkı tarafından yadırganan ve Mısır'da yaşayanları kendilerine yabancılaştıran bir işgal olarak algılanmamıştır (Osterhammel, 1995, s. 19). Bu konuda bir noktanın altını çizmek gerekir: İlk kolonyalist girişimler kapitalizm öncesi olduğu için, kapitalizm sonrası kolonyalizmden farklılık gösterir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitalizm kavramından uzak olması, onun kolonyalist bir zihniyet taşımadığı ve böyle bir hedefi de olmadığını sezdirir¹. Ancak aynı Osmanlı 19. Yüzyıla

¹ [Konumuzla doğrudan bağlantılı olmasa da burada Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu topraklar göz önünde bulundurulduğunda, Batı kolonyalizmine belli bir süre ket vurduğunu hatırlatmak isteriz. Çünkü Afrika'nın kuzeyinden, Arap yarımadasına kadar kontrolü elinde bulundurması, Kızıl Deniz'de hakimiyeti elinde tutması, Batının işlerini güçleştirmiştir. Bu durumda Batı, öncelikle Afrika'nın diğer bölgelerine yönelmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fieldhouse, D. K.; Fischer Weltgeschichte) Ayrıca tüm Müslümanları tek bayrak altında toplama başarısı gösteren Osmanlı'nın Batı'nın denizciliği için büyük bir engel olduğu da Hentsch'in eserinde ifadesini bulur. Batı'nın denizde hakimiyet kurması ve gözünü Atlas Okyanusuna dikmesi,

gelindiğinde Batı'nın yükselişi karşısında, Batı'ya finans konusunda bağımlı hale gelmiş ve "borçların ağırlaşan yükü, Babıali'yi kendi gümrük ve maliye işlerinin yürütülmesinde Avrupa'nın müdahalesini kabule" (Hentsch, 1996, s. 159) zorlamıştır.

Loomba, kapitalizm sonrası kolonyalizmin sadece maddi anlamla sınırlı kalmadığına dikkat çekerek, o ülkelerin yaşam biçimleri ve ticari biçimlerini de değiştirdiğini vurgular. Kolonileştirilen ülke kolonyal güce bağımlı hale getirilirken, "insan ve doğa kaynakları" da kolonyal güç tarafından sınırsızca sömürülmeye açılmıştır (Loomba, 2000, s. 21).

Koloniye sahip olma isteklerinin en başında Osterhammel, Curtins'e dayanarak, kolonyalizmin üç temel özelliğine dikkat çeker. Öncelikle, efendi-köle ilişkisi keyfi bir ilişki olmayıp, kendine yabancılaştırılan ve tarihi çalınan bir kesiminin varlığı en belirleyici özelliktir. İkinci olarak, kolonileştiren ile kolonileşen arasındaki kültür farklılığı ve bu kültür farklılığından sadece kolonileştirilenin kendi kültürünü kaybetmesiyle sonuçlanan bir süreç yaşanmaktadır. Burada vurgulanması gereken bir nokta, kolonileştiren gücün, aslında kolonileştirileni hiçbir zaman kendi seviyesine ya da bir üst kültüre çekmeksizin, onun kültürünü yozlaştırıp bozmuş olmasıdır. Üçüncü özellik ise ikinci özelliğin bir yorumlanması olarak, "barbarların, yabanilerin" "medenileştirilmesi" söylemiyle, koloni hareketinin haklı gösterilmeye çalışılmasıdır (Osterhammel, 1995, s. 19-20). Bunların sonucu olarak ortaya çıkan şey, ırkçı söyleme belli bir temel sağlanmış olmasıdır. Çünkü kendi kültüründen olmayanı, kendinden altta sınıflandırarak, doğal bir hiyerarşinin var olduğu görüşü kuvvetlendirilmektedir. Hatta ilk kolonileştirilme aşamasında, bu ülkelerde yaşayanların "insan" olarak bile adlandırılmayacakları, sadece insan biçimine sahip oldukları görüşleri de ortaya atılmıştır. Diğer taraftan İspanyol Dr. Juan Gines de Sepulveda, medeni insanların, medeni olmayanlar üzerindeki haklarını Aristo'nun "barbar insanlar akıllı insanlara hizmet için var oldukları" düşüncesine dayandırarak durumu mantıksal olarak açıklamış olduğuna inanır. Ancak 1537 yılında Papa 3. Paul'un yayınladığı bir fermanla insan olarak kabul edilmeleri gerektiği ve kendi mal varlıkları üzerinde hakları olduğu kabul edilir (Konetzke, 1990, s. 28-29).

Kolonyalizmin temelinde yatan bir başka düşünce, Avrupa merkezciliktir. Avrupa merkezçiliğinin temelinde ise, "İtalyan Rönesans'ı, İngiltere'de yapılan Protestan reformlar, Alman Aydınlanmacılığı ve Fransız Devrimi"nin oluşturduğu gelişmeler (Aikins-Franzki, 2010, s. 12) ve buna bağlı olarak oluşan özgüvendir. Avrupa'yı merkez alan ve Avrupa'yı her şeyin ölçüsü olarak kabul eden bu düşünce, ötekileştirdiği bütün herkesi medenileştirme söylemiyle sömürme ve işgal etme hakkını kendinde

Osmanlı'nın İran ile giriştiği savaş sayesinde. Bu savaş sayesinde Batı nefes alabilmiş ve deniz ötesi keşiflerde önemli adımlar atmıştır. (Bk. Hentsch, s.77 ve sonrası)

görmektedir. Bu tür bir ötekileştirmenin temelinde aydınlanmacı aklı gören araştırmacılar Aikins ve Franzki, postmodernist düşüncenin de itiraz ettiği “medeni/barbar, ileri/ilkel, akılcı/duygusal, kültüre sahip/yabani, gelişmiş/azgelişmiş” (Aikins-Franzki, 2010, s. 13) gibi ikili karşıtlıkların oluşturduğu bir hiyerarşiye dikkat çekerler. Diğer taraftan Turner, oryantalizm odaklı eseri “Oryantalizm, postmodernizm ve Globalizm”de yeni bilimsel söylemlerle “anormal ve marjinal grupların tanımlanması ve kontrolü” için aydınlanmanın aklına dayanan bilimsel söylemlere dikkat çeker ve bilim ve güç ilişkisinden ortaya çıkan, ayırıştırma ve ötekileştirmenin kontrol altına almaya katkısını vurgular. Turner’e göre Batı’nın biçim verdiği oryantalizm çalışmaları

“egzotik, erotik, tuhaf Orienti; kategoriler, tablolar ve kavramlarla aynı anda tanımlanan ve kontrol edilen, anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir fenomen haline getirmiştir. Bilmek hâkim olmaktadır. Oryantalist söylem sonuç olarak, teoloji, edebiyat, felsefe ve sosyoloji aracılığıyla ifade edilen önemli ve sürekli bir analiz çerçevesidir ki, bu çerçeve yalnızca emperyalist ilişkilerin ifade edildiği bir alan değil, aynı zamanda gerçek bir siyasi güç alanı olmuştur” (Turner, 2003, s. 45).

Turner’in bu sözlerinde ortaya çıkan “kavram” sözcüğü bize ilk kez Edward Said’in dile getirdiği bir başka gerçeği hatırlatır: Aslında Doğu veya Öteki kavramları Batılının üretmiş olduğu kavramlardır ve gerçeği yansıtmak yerine Batılının kafasında var olan kurgusal bir imgenin ifadeleridir. Bu bağlamda Thierry Hentsch “Hayali Doğu” başlıklı eserinin önsözünde bu gerçeği şu şekilde ifade eder:

*“Doğu bizim kafamızda.
Bizim Batılı kafalarımızın dışında Doğu yok. Hatta Batı’nın kendisi de yok. Batı, karşıt terimiyle aynı nedenlerle içimizde var olan bir düşünce. Ama biz onu tanımlamaya hiç gerek duymayız: O bizim kendimizdir”* (Hentsch, 1996, s. 7).

Beyme, Foucault’nun felsefesinden hareketle, “Avrupa’nın kendisine yabancı olan herkesi kendi güç söylemlerine tabii kıldığını” belirterek, bunun daha da ileri gitmiş formu olarak Avrupalı sanatçıların Doğu’ya ilişkin tablolarında bireysel erotik, zaman zaman da sadist duygularını yansıttıklarını belirtir ve bunlara örnek olarak Gerome’nin “Köle Pazarı” (Sklavenmarkt) ve Manet’nin “Operada maskeli balo” (Maskenball in der Oper) isimli tablolarını gösterir (Beyme, 2016, s. 2). Aynı bağlamda Teun van Dijk Avrupa’nın kendisi dışında kalanlara karşı tutumlarının sistemli ve kemikleşmiş bir düşünce sisteminin yansıması olarak tanımlar:

“Başka bir ifadeyle, ırkçı ideolojiler Avrupa toplumu üzerinde dolaşan bir çeşit soyut bir sistem değildir. Aksine, bunlar pek çok Avrupalının toplumsal zekasında tarihi, toplumsal ve kültürel olarak kemikleşmiş olan ve Avrupalı olmayan diğerleri hakkındaki

inançlarını aşağı yukarı kontrol eden inançlardır" (van Dijk, 2003, s. 53).

Bilgi ve gücün iş birliğinden ortaya çıkan stratejiler ve bu yaklaşımın ortaya çıkardığı karşıtlıklardan hareketle Batı'nın öncülük ettiği bilim ve politik söylemlerde vurgulanan konular, sadece Avrupa'nın merkez olduğu değil, aynı zamanda dilinin, kültürünün, sanatının, sosyal ve politik düzeninin ve din alanında da Hristiyanlığın diğer dinlere karşı üstün olduğudur. Bu üstünlük aynı zamanda ırkçılığın da kaynağı olan, kendi soylarının diğer soylardan üstün olduğu sonucunu ortaya çıkaran bir dizi haklı gösterme eğilimleridir. Geri olanın sözde onlarla aynı seviyeye getirilmesi, gerçek dine davet etme isteği vs. kolonyalizmi akılcılaştırmaya yönelik düşüncelerin temelini oluşturur. Konetzke'ye göre bu eğilim yeni bir eğilim değildir ve 1494 yılında İspanya ve Portekiz'in dünyayı paylaşma anlaşmalarına kadar geri gitmektedir. İspanya ve Portekiz arasında yaşanan rekabet, bu anlaşma ile başka bir yarışa dönüşmüştür. Keşfedilen yerlere Hristiyanlığın sembolü haç işareti ve krallığın bayrağı dikilerek, o ülkenin keşifçilerine ait olduğu belli edilmekteydi. Bu durum aşağıda ele alacağımız Döblin'in romanında ironik bir şekilde şu şekilde alaya alınır: "*ülkenin çoğu yerine henüz ayak basılmamıştı ve gökten düşmüşçesine, İspanya diye bir ülkenin varlığından haberdar olmayan sayısız yerli bu İspanyol topraklarında yaşıyorlardı. Ne kraldan, ne İsa'dan ne de kiliseden haberleri vardı*" (B.T. s. 141)*. Yeni yerlerin keşfi ve işgal edilmesine kilise tarafından tam destek verilmekteydi. Kilisenin amacı, Hristiyanlığın bütün dünyaya yayılması, bütün dinsiz olarak görülen kişilerin, toplulukların Hristiyanlaştırmaktı. Bu konuda kilise ve devletin amaçları kesişmekteydi. Diğer taraftan toplulukları Hristiyanlaştırma ülküsü, toplum tarafından da onaylanan bir hareketti ve kutsal bir görev olarak görülmekte ve sevap kazanmak için de bir vesile oluşturmaktaydı. Böylelikle, yeni keşfedilen yerlerde olan asker ihtiyacı da karşılanmaktaydı. Papalığın farklı dönemlerde (1455 yılında V. Nikolaus, 1493 yılında VI. Alexander) Portekiz'e, daha sonra yine VI. Alexander'in İspanya'ya verdikleri izinler, bu işgal ve bunun getirmiş olduğu sömürgeleştirme sürecinin tipik eşlik eden eylemleri, toplu katliamlar, işkenceler ve soyguna kılıf hazırlayıp, dini bir temel vermekteydi (Bkz. Konetzke, 1990, s. 21-22). Keşfedilen ülkelere ilk gidenler arasında papazların yer alması Hristiyanlığın yayılmasının en önemli hareket noktasından biri olarak gösterirken, daha sonra da göstereceğimiz gibi bu zamanla yeni keşfedilen ülkelerin işgalini legalleştirmek için bir araca dönüştüğünün göstergesidir. Papalığın Portekiz ve İspanya'ya keşfettikleri ülkeler hakkında tanıdığı sonsuz tasarruf hakkı, Rahip Las Casas tarafından eleştirilir (Ele aldığımız eserin birinci cildinde de Alfred Döblin, Las Casas'ı kendi ismiyle eserin kahramanlarından biri olarak sunar). Rahip Las Casas,

* Bundan böyle burada ele aldığımız Alfred Döblin'in eseri "*Der Blaue Tiger*"den yapacağımız alıntıların kaynağını "B.T." kısaltması ile göstereceğiz.

bu izni verenlerin ve bunu uygulayan yönetimin “iyilikle veya kaba kuvvetle oradaki insanları boyunduruk altına alma” ve “köleleştirme” hakları olduğuna inanmalarının büyük bir yanılgı olduğunu belirtir (Aktaran, Konetzke, 1990, s. 23). Aynı şekilde İtalyan rahip Cajetanus, yeni keşfedilen ülkeler hakkındaki hâkim olma hakkını doğal kabul eden papalığa ve devlet yönetimine karşı çıkmasına rağmen, İspanyol krallar, papalığın kendilerine vermiş olduğu yetkiyi bu yerleri sömürme ve kaba kuvvet uygulamalarını haklı gösteren bir belge olarak kullanmışlardır. Çünkü bu, “inançsızlara” karşı bir mücadele olarak algılanmış ve algılatılmıştır (Konetzke, 1990, s. 24).

Başlangıçta sadece öncü olarak görülen Portekiz ve İspanya’nın yanı sıra daha sonraki yıllarda Hollanda, Belçika, İngiltere gibi ülkeler kolonyalist hareketin içinde daha etkin olmaya başlamıştır, nitekim 1900’lü yıllara gelindiğinde, İngiltere dünyanın üçte ikisine hâkim konuma gelmişti. Almanya’nın kolonyalizme ilgisi diğer Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında, çok daha geç gelişir. Ancak Bismarck döneminde, koloni kazanma yarışında Almanya’yı da görmekteyiz. 1884 Kasım ayından 26 Şubat 1885’e kadar süren Berlin toplantıları Afrika ülkeleriyle ticaret ve misyonerlik konusunu anlaşmalara bağlama çabalarının damga vurduğu bir toplantı olmuştur. Avrupa’dan 13 ülke ve Amerika Birleşik Devletleri ile Osmanlı İmparatorluğunun da temsil edildiği bu toplantı, aslında dünyanın yeniden bölüşülmesi gibi algılanabilir.

Almanya’nın görece daha geç katıldığı koloni kazanma yarışına kıyasla, Alman yazarların kolonilere ilgisi daha yoğun olmuştur diyebiliriz. Özellikle Romantik dönemin bir özelliği olan uzak yerlere özlemin ifadesini bulduğu romantik eserlerde kolonileştirilen ülkelerde cereyan eden olayları işleyen eserler azımsanmayacak sayıdadır. Romantik dönemde doruğa ulaşan kolonileştirilen yerlere ilgi, daha sonraki dönemlerin eserlerine de yansımıştır.

2. ALFRED DÖBLİN’İN “AMAZONAS” ÜÇLEMESİ VE BATI’NIN ELEŞTİRİSİ OLARAK “DER BLAUE TIGER” ROMANI

Daha çok modern romanın öncüsü olarak tanınan Alfred Döblin (1878-1957) Paris’te sürgünde iken “bibliothèque nationale”da yaptığı araştırmalar sırasında keşfettiği Güney Amerika ve özellikle Amazon’ları “Amazonas” başlıklı roman üçlemesine konu yapar. “Amazonas” Güney Amerika’nın Portekiz ve İspanyollarca vahşetle, katliamlarla dolu kolonileştirilmesinin bir “destanı”dır. Tarihten birçok gerçek kişinin yer aldığı, tarihsel roman olarak değerlendirilen bu roman 1935 ve 1937 yıllarında tamamlanır ve 1937/1938 yıllarında iki ayrı bölüm olarak Amsterdam’da “Querido” Yayınevi

tarafından yayınlanır* Yayınlanan üçleme o yıllarda çok fazla yankı uyandırmamıştır. Üçlemenin ilk cildinde, Amerika'nın keşfi, yerlilerle karşılaşma, ilk Hristiyanlaştırma çabaları ve çok kanlı bir şekilde yürütülen altınların yağmalanması ve yerlilere yapılan bu acımasız katliam ve işkencelere karşı çıkan tarihsel kahraman Las Casas'ın sonuçsuz çabaları anlatılır. Burada ele alacağımız ikinci ciltte ise, Avrupa'nın emperyalist amaçlarını şiddet ve katliamlarla yürütülmesine karşı çıkan Cizvit papazların kendi devletlerini kurma çabaları konu edilir. Son bölüm ise Avrupa'da geçer ve bir hesaplaşma havasındadır. Eser genel olarak bakıldığında, birçok yöntemle ele alınabilecek malzemeler sunar: yeni tarihselcilik, kültürlerarası karşılaşma, postkolonyalizmin ilk söylemleri romanı birçok konuda öncü konumuna sokar.

Üçlemenin her bir kitabı kendi başına ayrı bir kitap gibi okunabilse de aralarında organik bir bağ bulunur. Birinci cilt Peder Las Casas'ın yerlilerin hakkını savunduğu için Engizisyonda yargılanmasının ardından Amazonlarda yerlilerin arasında geçen son anlarıyla sona erer ve ikinci cilt sanki yeni bir roman havasında, ama Las Casas'ın görevini bıraktığı yerden, yeni Cizvit papazların Güney Amerika'ya gelişleriyle başlar. İkinci cilt anlatıcının durumu özetleyen cümleleri ile başlar:

“Amerika, Yeni Hindistan, keşfedilmişti

Yerlilerin ülkeleri parçalanıyordu

Halkları eriyordu

Bazı beyazlar yardım etmeye çalışıyorlardı” (B.T., s. 9).

Yardım etmeye çalışan insanlar, istilacı beyazlarla gelen Hristiyan din adamlarıdır. Bir önceki romanda, yerliler tarafından ulaştırılan Las Casas, Güney Amerika'nın tarihinde önemli bir yere sahiptir. Las Casas, din adamları ile istilacı askerler arasındaki amacın farklı olduğunu anladıktan sonra, yerliler için bir şeyler yapmaya çalışan bir kişi olarak tarihte yerini almıştır (Konetzke, 1990, s. 31). Las Casas'ın zamanında da din, yerlileri ikna etmek için kullanılan bir araç olarak göze çarpar. İkna olsun ya da olmasınlar yerlileri aynı son bekler: kölelik veya ölüm. Onların Hristiyanlığa davet edilmeleri, aslında savaşmadan teslim olun anlamına gelir. Anlatıcı, ikinci cildin başında birinci ciltteki tutumunu devam ettirir ve Avrupa medeniyeti eleştirilirken, en büyük eleştiri dine, yani Hristiyanlığa yöneltilir. Anlatıcının “beyaz adama” takındığı belli bir mesafeden verilen bilgilerde bir anlamda dinin yapı sökümü yapılır:

* Eserin ortaya çıkış hikayesi ve ilk el yazmaları hakkında “Amazonas” üçlemesinin sonuna “Editörün Notu” olarak esere eklenmiş olup, daha ayrıntılı bilgi için başvurulabilir. (Bk. Editorische Nachweise und Anmerkungen, 3. Cilt, s. 222).

“Çok fazla savaş vardı. Beyaz insanlar mutlu değildi. İçlerindeki huzursuzluk tarafından yönetiliyorlardı ve bir hedefleri yoktu. Daima yeni savaşlar çıkarıyorlardı. Onlara dünya üzerinde bir ülke kurmuşlardı ve onlara aralıksız olarak binlerce kilisede: ölümden sonra kurtuluşa ereceksiniz, size söylediğimiz emirlerimize uyun, onlar tanrının emirleridir, denmişti. Sakinleştirilemiyorlardı. Bütün tarih onların keşifleri ve zaferleriyle dolu olmasına rağmen, beyaz halkın en büyük eksikliği bu idi. Barış, arkadaşlık, dostluk nereden gelecekti ki?... Selamet insanlardan gelmez: o zaman gökyüzünün derinliklerindeki ebedi Tanrıya sıkı sıkıya bağlanmak gerekiyordu. Bunun için çok dolambaçlı bir yol gerekiyordu, ama Tanrı da gerekliydi. Zor bir işe başladılar, önceleri uzaklardaki manastırlardaydılar, sonra insanların arasına dağıldılar” (B.T., s. 9-10).

Doğa beyaz Avrupalı tarafından savaşılmaması gereken bir engel olarak algılanır ve beyaz adamın sonu gelmez hırs ve ihtirasının kurbanı olarak tasvir edilirken (B.T., s.157), yerlilerin doğa ile uyum içindeki yaşamları görmezden gelinmektedir ve sadece dinleri değil, yaşam biçimleri de bu istilacılar ve din adamları tarafından değiştirilmeye çalışılır. Döblin’in yerliler için hiçbir zaman ırkçı kavramlara başvurmadan, ancak 60’lı yıllardan sonra postkolonyal hareketle birlikte kullanılan bir kelime olan “renkli derili” (Farbige) sözcüğünü ilk kullananlardan biri olması dikkat çeken bir yöndür. “Renkli derili” yerlilerin ormandan, doğal yaşamdan koparılıp, kurulan koloni şehirlerde köle veya hizmetçi olarak yaşamaya zorlanmaları onların hayatındaki en büyük değişiktir ve buna uyum sağlayamayan yerliler, çoğu zaman şehirden kaçıp ormana geri dönmektedirler. Hristiyanlığı zorla ya da gönüllü olarak kabul etmiş yerlilerin eski geleneklerini ve doğal şartlara uyarlanmış yaşam biçimleri ister istemez değiştirilmeye çalışılır: Köle olarak beyazların yanında yaşayan kadınların, Hristiyanlaştırıldıktan sonra kendilerini boyamalarından vazgeçirmek için giydirilmeye çalışılması, onların yaşamına bir müdahale olarak dikkat çeker. Ancak bu müdahalede araç olarak din kullanılır. Onların doğadaki gibi gezdikleri takdirde öbür dünyada onları bekleyen cezalar anlatılarak, giyinmeleri sağlanmaya çalışılır. Beyazların sadece sömürü için orada olmadıkları, din ve dillerini de oraya götürmeye çalışmaları, yeni kurulan bir koloninin adında kendini gösterir. Romanda, güney Amerika şehri “Piratinanga”nın kutsanarak, adının San Paolo’ya çevrilmesi, kolonyalist hareketin tipik her şeyi kendine göre adlandırarak dilini de empoze etmeye çalışmasının bir örneğini teşkil etmektedir (B.T., s. 25).

Başlangıçta, devletin ideolojisinin bir uzantısı olarak Hristiyanlığın yayılması amacı, devleti temsil eden askerlerin tutumlarının din adamları tarafından bizzat gözlemlenmesi ile sorgulanmaya başlar. Aslında Vatikan, devletin ideolojisini desteklemektedir, ancak gerçekten inanan papazların bundan haberi yoktur. İlk düşünce ayrılığı papazların, bir toplama kampını

görmeleri ile ortaya çıkar. İnsanlık dışı muameleyi ve keyfi cinayetleri gören papazlar, kamp yöneticileri ile konuşmaya çalışarak, şartların değiştirilmesi gerektiği yönde fikirler beyan etmeye çalışırken aldıkları cevap umdukları gibi değildir: “*Bazı durumlarda beyazlara kati olarak, savaş tutsağı veya asi olan yerlileri hizmetçi olarak alıkoyma hakkı verilmiştir*” (B.T., s. 41). Bu aslında giriş bölümünde andığımız, Papalığın ve bazı düşünürlerin Avrupalı istilacılara verdikleri bir hakkın Döblin tarafından romana eklenmiş halidir.

Avrupa merkeziliğin ve Avrupalının kendini her şeyin üstünde gören tutumu, bu toplama kampında olup bitenleri doğal olarak yorumlaması, üstünlük yolunda her şeyin normal olabileceği algısını yaratmaya çalışmaktadır. Oranın efendisi olma yolunda her şeyin mübah olarak algılanması ve o şekilde uygulanması, savaşta bu tür sefalet ve ölümlerin normal olduğu şeklindeki yaklaşım, kolonyalizmin acımasız yüzünü ortaya koyar ve bunun gerekliliği ise yol üzerinde bulunan ölü çocuğun cesedi hakkındaki konuşmada somut olarak verilir. Komutan, rahiplerle konuşurken çocuğun neden öldüğü, anne babasının nerde olduğu gibi konuları önemsizleştirirken, çocuğun Hristiyan geleneğine göre vaftiz edilip edilmediğini ön plana çıkarır. Burada vurgulanan şey, sonuç ne olursa olsun, kendi dediklerinin uygulanıp uygulanmadığıdır ve gücün kendilerinde olduğunu hissettirmek ve ne pahasına olursa olsun amaçlarına ulaşmak için hiçbir şeyden taviz verilmeyeceğidir. Bu yolda, kendi imajlarının, yani güçlü Avrupalı imajının bozulmamasına özen gösterilmektedir (B.T., s. 41).

Devleti temsil eden komutanlar ve toplama kamplarında gördüklerini komutanlara anlatarak insancıl davranışa davet etmeye çalışan rahipler arasındaki görüş ayrılıklarının doruk noktası, rahiplerin kolonyalist amaç için kendilerinin kullandıklarını fark etmeleri anlatıcının cümleleriyle verilir: “*Artık kesindi. Baylar bu berbat işlerini legal bir şekilde yapmak istiyorlardı ve rahiplerin de bunları onaylaması gerekiyordu*” (B.T., s. 46). Aslında Hristiyanlık, 3. bölümde yerlilerin yöneticisinin de söylediği gibi, “*yerlileri silahsız köleleştirmenin*” bir yöntemidir (B.T., s. 133). Hristiyanlık bir taraftan araca dönüşürken, diğer taraftan bunu fark eden yerlilerin gözünde kendilerinin yok edilmesini engelleyemeyen ve taraf tutan tanrı imajıyla yapı sökümü uğratılır. Hem rahiplerin söyledikleri ile insanların yaptıkları arasındaki uyumsuzluk, hem de yanlış bir tanrı imgesi Hristiyanlığın her konuda sığınılacak yer olması gerektiği yönündeki telkinleri boşa çıkarır:

“*Bize cevap ver iyi kalpli ama deri rengi kötü olan ulu Rahip, bizi niçin rahatsız ediyorsunuz? Sizi dinlemeyen tanrınızla bizden ne istiyorsunuz? Ossomption ve Villarca'da tanrınızın kimi dinlediğini gördünüz. Valiyi dinliyor, kaptanı dinliyor ve onların adamlarını dinliyor. Onları bizde olmayan silahlarla donattı ve bu silahlarla bizi ölüme ya da köleliğe sürüklüyor. Bu zavallı kaçakları kandırmaya ve onların son silahlarını ellerinden almaya mı geldin?*” (B.T., s. 157).

Alfingher, Quesada gibi acımasız beyaz komutanların yaptıkları kıyımlar anlatılırken, Quesada'nın Muisca ülkesindeki Cundinamarca'da köleleri çalıştırarak gemiler dolusu altınları götürmesiyle yapılan yağmalamanın sonucu ortaya çıkan tablo, yine Hristiyanlıkla bağlantılı bir biçimde ironik bir şekilde aktarılır. Yağmalanan, harabeye dönen yerin üzerine haç dikilmesi, Hristiyanlığın düştüğü durumu, araç olarak kullanılmasını simgeleyen bir metafora dönüşür (B.T., s. 63).

Rahipler yapılanlardan dolayı komutanları eleştirirken, diğer taraftan komutanlar tarafından sınırlandırıldıklarını da anlamaları uzun sürmez. Bu durumda kutsal görevlerini, yani Güney Amerika'yı Hristiyanlaştırma amaçlarını gerçekleştirmek için San Paulo'dan ayrılıp ormana gitmeleri gerektiği fikri ağır basmaya başlar. Bu daha sonraki sayfalarda kuruluşuna tanık olduğumuz "Hristiyan Cumhuriyeti"nin ilk adımını oluşturur. Hristiyan Cumhuriyeti'nin amacı insanlık çerçevesinde, yerlileri Hristiyanlığa davet etmek ve barış içinde yaşamaktır. Bunun için gerekli olan ilk şart ise, yerlilerin de eşit insanlar olarak muamele görmeleri gereğidir. Söz konusu eşitlik olunca, karşı tarafın da değerleri, inançları anlaşılmaya çalışılırken, ortaya melez bir topluluk çıkmaktadır. Beyazlarla yerlilerin dili, dini, geleneklerinin karışımı anlamına gelen melezlik, ikinci cildin genelinde örneklerle verilen bir konu olarak karşımıza çıkar.

San Paulo'dan ayrılıp ormanın derinliklerine yol alırken, doğa ile beyaz adamın savaşı da gözler önüne serilir. Doğa, beyazların baş edemeyeceği güçlüklerle dolu olduğundan, beyaz adamın ormanda yol almak ve hayatta kalmak için yerlilerin eline kalmaları diğer bir ironidir.

"Çaresizdiler. Eğer koyu derili arkadaşları onları zor durumda bıraksalar, bir gün içinde yok olurlardı. Ne ileri ne de geri gidebilirlerdi. Suları geçmek için eldeki malzeme ile çabucak bir bot yapma tekniğini de bilmiyorlardı." (B.T., s. 76).

Beyaz istilacıları dolayısıyla Avrupa medeniyetini yapısöküme uğratılmasına bir başka örnek, yerlilerin başka kabilelerle kurdukları iletişim biçiminde somut olarak ortaya çıkar. Rahiplerin peşine düşerek onlarla birlikte yol alan ve onlara rehberlik eden yerliler, geçtikleri yerlerdeki kabileleri kendilerine katılmaları için ikna etmeye giderken uzun uzun tartışarak, yöntem belirlemeleri ve o kabilenin gelenek ve göreneklerine azami dikkat ederek, onlar gibi boyanmaları, başka kabilelere olan saygının bir ifadesi olarak anlam kazanır. Bu hem saygı hem de onlarla doğru bir şekilde iletişim kurabilmek için tek yöntemdir. Rahipler ise, bu tür bir ince ayrıntıyı sadece komik bulurlar (B.T., s. 78). Zira sonuçta rahiplerin amaçları da yerlileri dinlerinden, geleneklerinden ve sonuçta kendilerinden koparmaktır.

Rahiplerin ordudan ayrılarak çıktıkları bu yürüyüşleri ormanda büyük yankı uyandırır ve beyaz adamlar tarafından kovulan beyazların, yerlilerle

birlikte istilacı beyazlara karşı koyacakları hikayesi dilden dile aktarılır: Bu aktarmada rahiplerden, "büyücü" diye bahsedilmesi, kültürel karışımın tipik bir örneğini teşkil etmektedir (B.T., s. 79). Rahiplerin bu yürüyüşleri, aşağıda tekrar değineceğimiz, sosyalist yaşam biçimini andıran, rahiplerin kurduğu ve askerlerin kendilerine büyük bir rakip olduğunu düşündükleri bir devlet kurma ile sonuçlanacaktır.

Rahiplerin ormanda büyük başarı yakalamaları, büyük insan topluluklarını etraflarında toplamaları, köle ticareti yapan beyazlara yeni fikirler verir. Sahte rahip kıyafetiyle, insan avı başlar ve din bir kez daha araç olarak kullanılır. Burada beyaz insanın kendi değerlerine bile saygı göstermiyor olması, yerlileri şaşkınlığa düşürürken, din, yeri geldiğinde içi boş bir şeye dönüştürülüp kullanılabilir bir araç olması yabancılaştırmanın ve değerlerin içinin boş olduğunu gösteren bir örnek olmaktadır:

"Hırsızlar nasıl oluyor da rahiplerin giysilerini ve sihirli değneklerini (kastedilen şey tahtadan yapılmış haçlardır) çalabiliyorlardı? Ve beyaz rahiplerin bu durum karşısında sessiz kalmaları ne anlama geliyordu?" (B.T., s.89).

Köle ticareti ve yağmalama kıtanın her yerine yayılıp devam ederken, kıtadan götürülen altınların, Güney Amerika'yı fethedecek, dinsizlerle savaşılabilecek bir ordunun kurulması için kullanılması, bir başka ironidir. (B.T., s. 86).

Rahiplerden Mariana'nın ırmağı geçerken boğulması ve yerlilerin törenleriyle toprağa verilmesi, hem melez kültüre bir örnek oluştururken, hem de ironiye güzel bir örnek oluşturur. Yerlilerin Hristiyanlaşma sürecinde doğal olarak kendi geleneklerini ve dinsel ritüellerini bir tarafa koyamamaları bu melez kültürün temelini oluşturur. Mariana'nın yerli töreniyle gömülmesi ise tam anlamıyla ironidir (B.T., s. 99). Mariana hakkında anlatılanlar ise, yine aynı şekilde melez bir yaşam biçimini ifade eder. Onun, rahiplerle dua edip, yerlilerle dans etmesi bir çeşit "iki yaşam" biçimine sahip olması, bir efsaneye dönüşürken, yerli kültüre olması gereken saygıyı da sembolik bir biçimde ifade eder (B.T., s. 103). Ancak bu durum askerler tarafından çok farklı yorumlanır ve yerlileri anlamaktan ziyade, rahiplerin yerliler gibi "dinsizleştikleri" anlamına gelmektedir (B.T., s. 208). Rahiplerle yerlilerin uyumlu yaşamları, rolleri değişmeleri ve iş birliği yapmaları melez bir topluluğu betimler. Bu romanda şu cümlelerde ifadesini bulur:

"Ve İnşaatta ellerinde balta, testere, keski ile çalışıp, yerlilerin dilini öğrenen rahipler terliyordular ve tek başlarına bulamayacakları şeyleri zorunluluğun yol göstermesiyle nasıl keşfettiklerini görüyorlardı" (B.T., s. 154).

Hibridlik sadece iş bölümünde ortaya çıkan bir durum değildir. Aynı zamanda kültürlerin karışımında da kendini gösteren bir olgu olarak

karşımıza çıkar. Rahiplerin ormanda ilerlerken çevresinde biriken insan sayısının doğal sonucu olarak yerleşik bir duruma geçerek, şehirler, köyler oluşturmaları sonucunu doğurur. Bu şehirlerde kurulan kiliselerin biçimi, iç süslemeleri Hristiyanlığın yerlilerde yansıması olarak somutlaşır: *“Yerliler tarafından çok parlak renklere boyanmış olan Meryem Ana resimleri duvarlarda asılı duruyordu. Başında muazzam bir taç vardı ve melekler etrafında uçuyordu”* (B.T., s. 169). Aynı şekilde beyaz adamın gelmesiyle bozulan toplumsal yaşam, bu yeni kurulan şehirde yeniden düzene girmiş görünmektedir. Cinayetin, şiddetin, küçümsemenin, acının hüküm sürdüğü günlerden sonra hiç kimsenin şikayetçi olmadığı huzura erişilmiştir. Avrupa’daki kralların hırsı ve papanın onayıyla yerle bir edilen kıtanın doğal ve huzurlu yaşamı burada yeniden tesis edilmiş görünürken, bu manzaraya bakan rahiplerde kimlik sorunu yaratırcasına şaşkınca karşılır: *“‘Biz kimiz?’ diye sordular rahipler kendi kendilerine, Avrupa’nın gönderdiği, ilk gelenler, orada sessizce duran bu yeni insan tipi ‘ne oldu?’ diye kendi kendine soruyordu.”* (B.T., s. 171). Bunlar değişimi ifade etmekle birlikte, ulaşılan melezlik karşısında rahiplerin, duygularını açığa çıkaran cümlelerdir.

Güney Amerika’da olup bitenler konusunda Avrupa’yı bilgilendirmek isteyen Peder Montoya, İspanya ve Roma’ya yaptığı ziyaretlerde krallıklarının gerçek niyetlerini geç de olsa görür. İspanya’da kral, Roma’da Papa kim olursa olsun, değişmeyen tek şey Güney Amerika’nın altınının oraya akıyor olması gerçeğidir. Ayrıca Montoya, kendilerinin orada verdikleri mücadelenin Roma ve İspanya’da hiç anlaşılmadığını görür: Çünkü Güney Amerika’ya giden rahiplerle, Avrupa’dan durumu yönetenlerin amacı farklıdır. Aynı zamanda Avrupalılar için tek bir yerli imajı vardır: Vahşiler. İşin bir diğer yönü ise, bu vahşilerin yaşadıkları yerlerin işgal edilmesi ve onlara kötü davranılması konusunun Papalığın konusu olmamasıdır (B.T., s. 212).

Kendini Avrupa’daki yönetime ve Papalığa bağlı hisseden misyoner rahiplerin, görevlerini ciddiye almaları ve bu amaç dışında kalan, insanlık dışı davranışları eleştirmeleri, yeni bir dönemi, beyazların beyazlardan korunma gerekliliği olduğu bir dönemin başını simgeler. Bunu yıllar önce Las Casas da görmüştür: *“Her şey Las Casas’ın çok önceden hissettiği gibi oluyordu. Hristiyanlık koyu derili insanları beyazlardan korumaya çalışıyordu. Durum şimdi beyazlar için de geçerliydi”* (B.T., s.217).

Bu durum karşısında Güney Amerika misyonerlerinin stratejileri de değişir ve “Bau der Arche Noah” (Nuh’un gemisinin inşası) bölümünde, simgesel bir şekilde Nuh’un gemisine yapılan gönderme ile korunaklı bir bölge oluşturma çabaları içine girilir. Bu arada Avrupa’nın tarihi de zamanda yapılan sıçramalarla özetlenir. Öne çıkarılan konu, beyazların beyazlarla din için savaşması ve aynı hareket noktasına sahip grupların, yerlilere karşı

gösterdikleri acımasızlığı kendileri için de sergiledikleridir. 30 yıl savaşları ile dile getirilen bu gerçek, dinin amacıyla uyuşmadığı ifade edilirken, din kavramının aslında bir hiçe dönüştüğü gözler önüne serilir. Avrupa'da bu savaşlarda "*Yeni Hindistan'da öldürülen insandan daha çok insan öldürülmüştür*" (B.T., s. 225).

Güney Amerika'da "Nuh'un Gemisi" parolasıyla oluşturulan devletin sınırları zaman içerisinde çok genişler ve insanların kendilerini mutlu hissettikleri, sosyalizm benzeri iş birliğinin yapıldığı, refahın hissedildiği bir devlete dönüşür. Yerlilerin de kendilerini eşit ve mutlu hissettikleri bu devlet, melez bir yapıya sahiptir: Anlatıcı, devleti yönetenlerden bahsederken, onlardan "yeni büyücü"ler diye söz eder. Diğer taraftan yerlilerin onlardan, toplum içinde olması gereken meslek gruplarını öğrenerek, toplumsal yaşama doğru gidişleri dönüşümü simgeler. Rahipler, kendilerini mesleklerine o kadar kaptırırlar ki, dersleri Latince yapmaya başlarlar, ta ki, durumun İspanya'da duyulup, kralın İspanyolcanın ihmal edilmemesi gerektiğini hatırlatana kadar (B.T., s. 231). Diğer taraftan, Hristiyan cumhuriyetine dönüşen büyük topluluğun kendi silahlı askerleri olması, yerlilerin de birçok mesleği öğrenip, bunları yapıyor olması, sömürgeci düşüncenin temsilcileri olan kişiler tarafından çok yadırganır. Çünkü sömürgeciliğin temelinde, kolonileştirilen yerlerin insanların kendi seviyelerine getirilmesi yer almamıştır hiçbir zaman. Avrupa'dan durumu kontrol için gönderilen İtalyan rahip Felix de aynı tepkiyi verir, yerlilerin toplumsal yaşama geçip kendileri gibi yaşadıklarını ve yerlilerin de silahlandığını gördüğünde bunu inanılmaz bulur. Aynı zamanda yerlilerin ayaklanabilecekleri korkusuna kapılır (B.T., s. 234-235). Felix, Montoya'nın korkulması gereken kişinin beyazlar olduğunu söylediğinde, irkilir. Kendilerinin hiç o kadar kötü olabileceği aklına gelmemiştir. Felix'in silahlı yerlilerin, beyazların şehirlerine baskın yapabileceği korkusu karşısında Montoya'nın verdiği cevap, yerlilerin barış içinde yaşamayı beyazlardan daha iyi bildiklerine dair bir örnek teşkil etmektedir. Felix, durumu Roma'ya nasıl rapor edeceğini düşünürken, aslında durumun övülmesi gerektiğini aklından geçirir, ancak "böyle bir şeye izin verilmediğini" hatırladığında, beyazın devamlı üstün kalması şeklindeki düşünceye bağlı kalır (s. B.T., 236). Yerlilerin, bu tür şeyleri öğrenmelerini, rahiplerin başarıları olarak görmek yerine, bunun "onur kırıcı" olduğunu söyleyecek kadar tepki gösterir Başrahip (B.T., s. 247) ve rahipleri "tanrının rolünü oynamakla" suçlar (B.T., s. 260).

Rahipler, kendi görüşleri doğrultusunda yeni bir yaşam tarzı kurarlarken, diğer taraftan toplumu değiştirmekte bir sakınca görmezler. Kadınların dans etmeleri yasaklanırken, erkeklere de sadece yarışmalar düzenlenerek eğlenceleri de değiştirilmiş olur. Giyim kuşam söz konusu olunca komünist Çin'i hatırlatır bir tablo çizilir:

“... hepsi aynı pamuklu elbiselerden giyiyorlardı, kadınlar uzun gömlek ve kemer, küçük bir ceket, erkekler gömlek ve pantolon, bütün yüzler birbirine benziyordu, ama erkeklerin saçları kısa kesilmişti. Memurlar ve gözlemciler farklı renkli elbise giyiyorlardı” (B.T., S. 326).

Bu cumhuriyette herkes mutludur ve büyük bir bolluk içinde yaşamaktadırlar. Anlatıcı da bunu başarılı bir komünizm olarak görür. Ancak işin başka bir boyutu ise, Avrupa’da hüküm süren Hristiyan hegemonyasına doğrudan bir eleştiri olan, gerçek dini yaşama konusudur. Cizvit papazlar, başarılarını, dinin kendisini uygulamada gizli olduğunu belirtirlerken, Avrupa’daki Hristiyanlığın da keyfi bir hal olduğu yönündeki eleştirilerini şu cümlelerde verirler:

“Bizim küçük grubumuzu anlayabilmenin anahtarı Hristiyanlıktır. Bayım, siz Avrupa’dan geliyorsunuz. Dini ve politik kavgaları iyi bilirsiniz. Bizim o eski iyi Hristiyanlığımız çürümüş bir mendil gibi parçalandı gitti ve herkes bunun bir parçasını çalabileceğini düşünüyor. Nasıl da haddini aşan isyankâr fikirler. Her şey, mutluluğu yakalayabilmek için. Neden? Kendini koruyabilmiş şeyleri fırlatmayız. Hiçbir şeyin sizi aldatmasına izin vermeyiniz. Bizler modern işe yaramaz düşüncelerin, komünizmin son savunucularıyız. Eski kilisenin kurmaya çalıştığı sağlam kaleyi kurduk” (B.T., s. 327).

Sığır çiftlikleri, şeker kamışı ziraatinin yanı sıra, kakao, kahve, pamuk, tütün, mısır ve kereste ticareti ile Avrupa ile olan ticaret daha çok sıklaştıkça, bu aynı zamanda Hristiyan cumhuriyetinin de sonunu işaret eden bir gelişmedir.

Hristiyan cumhuriyetinin sonu bu parlak başarılarının Avrupa’da çok farklı yorumlanarak, kendilerinden bağımsız bir gücün ortaya çıkması endişesinden kaynaklanır. Çok başarılı bir topluluk oluşturan rahipler, diğer tarikatların tepkilerini üzerlerinde toplarken, kurulan devletin şehirlerinin giderek parlaması, ticarete önemli merkez ve liman olmaları büyük sorun oluşturur. Sorun İspanya ve Portekiz’e iletilmeden önce, Felix’in daveti sırasında ortaya çıkan karmaşa her şeyin nedeni olur. Ahlak yoksunu yaşamı gözler önüne serilen Felix, raporlarında, olumsuz görüş beyan eder. Diğer taraftan, stratejik önemini kaybeden diğer şehirlerin de baskısıyla, İspanya ve Portekiz anlaşmaya vararak, orada büyük bir gücün ortaya çıkmasını engellemek isterler ve bu mutlu cumhuriyetin yıkılmasının zorunlu olduğu fikrinde birleşirler:

“Ayrı veya beraberce, severek veya nefret ederek, Portekizliler ve İspanyollar Cizvitlere karşı beraberce savaşmalıydılar ve insanlığın kaybolmuş özleminin filizini yeryüzünden silmeliydiler” (B.T., s.357).

Bu alıntıda geçen, “insanlığın kaybolmuş özleminin filizi” ibaresi yine Avrupa’da hüküm süren din ve yönetim biçimine doğrudan bir eleştiridir. İnsanların mutluluğunu sağlaması gereken din, tam tersi, acılara yol açmaktadır Avrupa’da. Cizvit papazlar ise dinin bu ilk özünü uygulayarak, keyfilğe ve belli güçlerin lüks içindeki hegemonyasını eleştirmiş olmaktadır.

Portekiz ve İspanyolların yerlilere karşı açtığı savaşta bu sefer farklı bir manzara ortaya çıkar: Avrupa’dan gelen Hristiyanlar, kendi elleriyle Hristiyanlaştırdıkları yerlileri yok etmek için oradadırlar. Güney Amerika’daki Hristiyan cumhuriyetine karşı verilen savaş, iç politika malzemesi de yapılır: İspanya’da yaşayan Cizvit rahiplerin, kralı devirmek için Emeute’yi destekledikleri gerekçesi ile ülkedeki bütün Cizvit evleri kapatılır. Durumu anlamak isteyen Vatikan’a da Cizvit papazların, özerkliğe doğru giden bir adım attıkları, ticaretle uğraşıp, din adamlığı davranışından uzaklaştıkları, hatta kralı devirmek istedikleri iletilirken, Vatikan’ın bu sorundan uzak durması gerektiği belirtilir: “*Cizvitlerin sürülmesi işi dinin değil, devletin işidir*” (B.T., s. 371). Savaşı kaybeden Cizvitler ülkeden sürülürler ve böylelikle “Peder Emanuel’in başlattığı çok büyük ve insana layık biricik girişim başarısızlığa” uğramıştır (B.T., s. 374). Cizvit rahiplerin çoğu kaçar, ülkeye dağılırlar, bazıları da Rusya’ya sığınır. Cizvitlerin ülkeye nasıl zarar verdikleri on binlerce baskı yapan bir yazı ile İspanya’nın her yerinde dağıtılır ve buna ek olarak da kraliyet ailesinden Pompal’ın yazdığı “Lizbon’u vuran depremin gerçek nedenleri üzerine bir hüküm” başlıklı kitapla, depremin birinci suçlusu olarak bu insanlar gösterilirken, yöneticiler bu suçtan muaf tutulurlar (B.T., s. 381). Önde gelen Cizvit rahiplerden bazıları, Lizbon’da hapse atılırlar. Onların suçları üç başlıkta toplanır: Dünyevi işlere karışmak, dinsizlerin geleneklerinin Hristiyanlığa karışmasına göz yummak ve ticaret yoluyla önemli bir servet edinmek (B.T., s. 392-393).

3. SONUÇ

Okyanus ötesi keşiflerle yeni bir boyut kazanan sömürü hareketi, keşfettiği ülkelere acı, işkence ve ölümü götürürken, bu durumu haklı destekleyecek akılcılaştırılmış fikirleri de geliştirmekten geri kalmamıştır. Akılcı felsefeden destek alan teorik açıklamalar, ırkçılığın ve ötekileştirmenin de temellerini atarken, dini nedenlerden dolayı milyonlarca Avrupalının sonunu getiren savaşları yeni keşfettikleri ülkelere taşımış ve yine kutsallık adına kan dökmeye devam etmiştir. Keşfedilen ülkelere öncelikle dinini ve dilini götüren Portekiz ve İspanya başta olmak üzere diğer Avrupa ülkeleri, yerlilerin yaşam biçimini, kültürlerini yok ederek, kendilerinin uygun gördüğü yaşam biçimini empoze etmişlerdir. Bu duruma ilk itirazlar yine Batı’lı din adamlarından ve aydınlardan gelmiştir.

Alfred Döblin, kendisinin sürgün yıllarında bu konulara özel bir ilgi duymuş ve Paris “bibliothek national”da yaptığı araştırmaların sonucu tarihsel kaynaklardan yola çıkarak yazmış olduğu “Amazonas” üçlemesinde Güney Amerika’nın kolonileştirilmesinin bir tarihini verirken, aynı zamanda yaşananlara da dikkat çekerek kolonyalizme karşıt bir söylem geliştirmiştir. Eserde her ne kadar gerçek tarihe dayanan olgulara ve tarihsel kişiliklere yer verilse de eser tarih romanı gibi değil, daha çok destansı bir anlatı olarak adlandırılabilir. Döblin eserinde, kutsal bir amaç için gittiklerini sanan din adamlarının gerçekleri görmelerinin ardından yerli halk için çalışmalarını anlatırken, diğer taraftan politik söylem ve isteklerin üstün geldiğini ve bunun sonucunda devletin kendi amaçları dışındaki gelişmelere kanlı bir şekilde müdahale edebileceğini somut bir şekilde gösterir. Din uğruna Avrupa’da yaşanan savaşları örnek göstererek, beyaz adamın kendi ırkını da öldürebileceğini belirten Döblin, Avrupalıların Hristiyanlaştırdıkları toplulukların güçlenmesi karşısında, inancı dikkate almadan onları nasıl katledebileceklerini de ifade ederken bir anlamda dinin yapısökümünü gerçekleştirir. İnanan kişilerin yine inanan kişiler tarafından katledilmesi inanç içerisinde bir çelişki noktası olarak dikkati çeker. Ancak burada inanç ile politik söylemlerin karşı karşıya geldiklerinde, politik söylemin ve devlet gücünün iradesinin acımasız bir şekilde tecelli edebileceği eleştirel bir şekilde ortaya konmuş olur. Eserde din adamlarının devletin ve Vatikan’ın amaçları karşısındaki dirençleri dinin özüne dikkat çekilerek anlatılırken, dinin çoğu zaman politikanın, sömürünün bir aracı olarak kullanıldığı vurgulanmış olur.

KAYNAKLAR

- Beyme, v. K. *Vom Exotismus zur postkolonialen Kunst. Theoretisierung und Politisierung der Kunst im Zeitalter der Globalisierung*. 07 Haziran 2016, [https://www.schader-stiftung.de /uploads/tx_schaderstiftung/vom_exotismus_zur_postkolonialen_kunst.pdf](https://www.schader-stiftung.de/uploads/tx_schaderstiftung/vom_exotismus_zur_postkolonialen_kunst.pdf)
- Döblin, A. (1991). *Der blaue Tiger*. München: Dtv Verlag.
- Dijk, Teun van (2003). Söylem ve İdeoloji. Çokalanlı bir Yaklaşım. *Söylem ve İdeoloji. Mitoloji, Din, İdeoloji* içinde (s. 13-112). İstanbul: Su Yayınları.
- Franzki, H./Aikins J. K. (2010). Postkoloniale Studien und kritische Sozialwissenschaft. In *Prokla 158. Zeitschrift für kritische Sozialwissenschaft. 40. Jahrgang*. Nr:1 März 2010. S. 9-28.
- Hientsch, T. (1996). *Hayali Doğu. Batı'nın Akdenizli Doğu'ya Politik Bakışı*. (A. Bora, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Konetzke, R. (1990). *Die Indianerkulturen Altamerikas und die spanisch-portugiesische Kolonialherrschaft. Fischer Weltgeschichte. Süd-und Mittelamerika I. Band 22*. 13. Aufl., Frankfurt/M.

Bekir Zengin
Kolonyal Bağlamda Din-Devlet atışması: Alfred Döblin'in "Der blaue Tiger" Romanı
The Conflict Between Religion and the State's Ideology in Alfred Döblin's Der blaue Tiger

- Loomba, A.; (2000). *Kolonyalizm, Postkolonyalizm*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Osterhammel, J. (1995). *Kolonialismus. Geschichte, Formen, Folgen*. München: Verlag C.H. Beck.
- Turner, S. B. (2003). *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm*. İstanbul: Anka Yayınları.
- 10 Nisan 2015, <http://www.europa-links.eu/allgemein/eurozentrismus-und-postkoloniale-theorie-3494/>